

Duurzaam Gemert-Bakel

Koersdocument: van strategie naar uitvoering



November 2017
I. Verschuuren en A. Keus

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Partners aan het woord over duurzaamheid	4
1. Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Roldefinitie en positiebepaling	9
1.3 Definitie duurzaamheid	9
1.4 Missie, visie en doelstellingen	10
1.5 Leeswijzer	11
1.6. Proces	11
2. Circulair.....	12
2.1 Ambitie en doelstelling.....	12
2.2 Waar staan we nu?	12
2.3 Initiatieven en projecten.....	13
3. Duurzame energie en energiebesparing.....	15
3.1 Ambitie en doelstellingen.....	15
3.2 Waar staan we nu?	15
3.3 Initiatieven en projecten.....	16
4. Mobiliteit	18
4.1 Ambitie en doelstelling.....	18
4.2 Waar staan we nu?	18
4.3 Initiatieven en projecten.....	19
5. Bewustwording.....	21
5.1 Doelstelling.....	21
5.2 Waar staan we nu?	21
5.3 Initiatieven en projecten.....	21
6. Communicatie.....	23
7. Bijlagen	24
Bijlage 1.1a: Ontwikkeling percentage energie uit hernieuwbare energiebronnen in Nederland.....	24
Bijlage 1.1b: Percentage energie uit hernieuwbare energiebronnen in Nederland t.o.v. andere EU-lidstaten.....	24
Bijlage 1.4a: (Inter-)nationale context duurzaamheidsdoelstellingen	25
Bijlage 1.4b Provinciale context duurzaamheidsdoelstellingen	26
Bijlage 1.4c Regionale context duurzaamheidsdoelstellingen.....	28
Bijlage 3.2: Bevindingen en aanbevelingen TU/e-studenten.....	29

Voorwoord

Dromen over Gemert-Bakel in de toekomst: **“Een gemeente waarin je je kinderen wilt laten opgroeien”**

We leven momenteel in een bijzondere tijd. De snelle ontwikkelingen van de afgelopen decennia hebben positieve veranderingen teweeggebracht, maar tegelijkertijd ook schade aangericht aan onze planeet. Wij zien – en met ons vele anderen – de urgentie om daar nu een ommekeer in aan te brengen. Als we nu niets doen, kan dat ernstige gevolgen hebben voor later. De klimaatverandering gaat momenteel zo snel dat er binnen 20 jaar een omslag gemaakt moet worden naar een samenleving die niet op fossiele brandstof gebaseerd is. Maar duurzaamheid gaat niet alleen over milieu. Het gaat om het in evenwicht brengen van het sociale, ecologische en economische aspect van duurzame ontwikkeling, om het streven naar een balans tussen mens, milieu en economie. We hebben de aarde ten slotte geërfd van onze (voor)ouders en te leen van de generaties die na ons komen. Dat vraagt dat we ook in onze omgang ermee verder kijken dan ons eigen belang en onze eigen tijd.

Als ik droom over het Gemert-Bakel van overmorgen, dan hoop ik te kunnen zeggen dat iedereen zich nog steeds thuis kan voelen in Gemert-Bakel. Dat Gemert-Bakel veel mensen kansen heeft gegeven. De bedrijven, maar ook de scholen, organisaties, verenigingen, gemeente en inwoners, iedereen heeft een bijdrage kunnen leveren aan een betere wereld. Onze agrarische sector heeft zich steeds verder verduurzaamd. Het bedrijfsleven van Gemert-Bakel is circulair en heeft daar ook een aardige cent aan verdiend. Ons gemeentelijk vastgoed is energieneutraal en onze bedrijfsvoering duurzaam. Het aantal inwoners is gegroeid en hier zijn huizen voor gebouwd in een groene omgeving. Elk jaar werden we duurzamer: gasloos, “nul-op-de-meter”, zorgzaam. Een samenleving, waarin iedereen respect krijgt – en het dus niet hoeft te eisen. Samen hebben we de wereld beter gemaakt: voldoende gezonde voeding, geproduceerd zonder verspilling van energie en grondstoffen, met respect voor planten, dieren en onze burens, met eerlijke arbeid. Een gemeente Gemert-Bakel waarin je groot wilt worden, van waaruit je met vertrouwen de wereld in trekt en waar je na je studie of eerste baan ook weer naar terug wilt om er je kinderen op te laten groeien.

Samen met onze inwoners willen we werken aan een toekomstbestendige gemeente. Wat we daar precies aan moeten doen en in welke volgorde, is voor ons nog niet helemaal duidelijk. De aanpak is geen gebaand pad. Niet voor ons als gemeente, maar ook niet voor onze partners, inwoners en bedrijven. Wel duidelijk is dat we aan de gang moeten. Er is werk aan de winkel!

Miranda de Ruiter
Wethouder financiën, vastgoed en duurzaamheid

Partners aan het woord over duurzaamheid



Henrie van Summeren (Energiek Elsendorp)

“Duurzaamheid is een containerbegrip. Duurzaamheid is voor mij een soort circulaire economie. Wat ik belangrijk vind is dat mensen bewust zijn van hun energiegebruik. Er valt hier een wereld in te winnen. Maar het moet wel resultaat opleveren. Ik vind dat als je daarmee aan de slag gaat, er wel een voordeel en verdienmodel in moet zitten, dat is heel belangrijk.”

“Hoe kun je mensen meenemen in het proces?”

Het stimuleren van mensen doe je door voorbeelden te geven, door de voorlopers erbij betrekken. Duurzaamheid moet je zichtbaar maken, niet alleen communiceren door een pamfletje. Zo kunnen mensen zien wat zij aan duurzaamheid kunnen doen. Lokale economie erbij betrekken, dat is voor mij ook heel duurzaam. Dan krijg je meer betrokkenheid. De vrijblijvendheid moet er uit, want dat werkt niet.”

“Zelf hoop ik dat we in het kader van duurzaamheid snel resultaat kunnen boeken. Duurzaamheid is een grote puzzel, je moet de stukjes aan elkaar verbinden. De kracht zit in het vinden van elkaar om deze puzzel op te lossen.”

Joris Wismans (Manager Vastgoed woningbouwvereniging Goed Wonen)

“Goed Wonen is een grote speler op het gebied van vastgoed: we hebben 40 procent van de woningvoorraad in Gemert-Bakel handen. Wij nemen verantwoordelijkheid om dit vastgoed te verduurzamen. We hebben kleine stappen gezet, maar nu is het tijd voor grote stappen. We willen geen halve maatregelen meer, maar we gaan het gelijk goed doen. Inmiddels is ons woningbestand gemiddeld energielabel B. We bouwen al twee jaar nieuwbouw zonder een gasaansluiting. Tot 2025 gaan we 500 nul-op-de-meter woningen realiseren.”



“Ik heb de overtuiging dat samenwerking tussen partijen nodig is om duurzaamheid een kans te geven. Hierin zullen voorwaarden geschept moeten worden, waarin ook de ambities van alle partijen waargemaakt kunnen worden. Duurzaamheid moet daarbij per saldo ook iets opleveren. We willen bijvoorbeeld niet dat de woonlasten voor onze huurders hoger worden.”



Bert Visser (Ondernemende burger)

“De aarde is, net als ons lichaam, een levend organisme met allerlei op elkaar ingrijpende deelsystemen. Als een mens 39 graden koorts heeft, voelt hij of zij zich belabberd. Voor de aarde geldt dat ook zo. En zo ook voor alle subsystemen die samen de biodiversiteit

vormen. Voorbeeld: als onze darmflora overhoop ligt, zijn we ziek. Hetzelfde geldt voor grotere systemen.”

“Het huidige economische denken heeft ons gebracht tot waar we nu zijn: op een aantal thema’s ver ontwikkeld en op een aantal thema’s flink ontspoord. We hebben nieuwe gedachtes nodig waar we een nieuwe horizon mee kunnen maken. Volgens mij zijn er in Gemert-Bakel genoeg kansen om de slag naar duurzaamheid te kunnen maken, een gezonde maatschappij waar mensen gezond en gelukkig kunnen zijn. Het zou toch geweldig zijn als we met zijn allen een duurzame maatschappij en leefomgeving kunnen realiseren, met gezondheid en welzijn als uitgangspunt.”

“Als je ziet in welk tempo we bezig zijn om de leefbaarheid af te breken, is het van essentieel belang dat veel meer mensen gaan inzien dat we écht moeten veranderen. Ooit was iedereen er van overtuigd dat de aarde plat was, nu weten we beter. Nu is het voor de meeste mensen nog moeilijk voor te stellen dat de aarde één levenssysteem is waar de mens uit ontstaan is, deel van uitmaakt en (dus) volledig afhankelijk van is.”



Tijmen Jansen (Bureau JREA)

“Duurzaamheid moet een vanzelfsprekend gegeven worden bij nieuwe ontwikkelingen en het renoveren en onderhouden van (gemeentelijk) vastgoed. Deze ‘vanzelfsprekendheid’ is in theorie voor éénieder kristalhelder, echter wijst de praktijk veelal anders uit. Om duurzaamheid te integreren in de gebouwde omgeving zal een realistisch stappenplan gevolgd moeten worden, waar éénieder binnen de betrokken organisaties zich aan kan conformeren. Binnen projecten vergt het behalen van de duurzame doelstelling (vaak) een extra inspanning op verschillende vlakken. Door

middel van helderheid en het (herhaaldelijk) bewust maken van de gezamenlijke duurzame ambitie, wordt het gewenste draagvlak gecreëerd. Met dit draagvlak zijn de duurzame doelstellingen geen ‘stip op de horizon’, maar wordt deze ambitie haalbaar binnen een realistisch tijdspad.”

Henk van den Berg (G1000-groep Duurzaamheid)

“De vraag is niet of de energietransitie er komt, maar hoe snel. Hoe snel willen we daaraan gevolg geven om de klimaatverandering te verminderen. Dat is uiteindelijk het bovenliggende geheel, daar doe je het uiteindelijk voor. Om onze kinderen en kleinkinderen een toekomst te bieden. Die moeten een leefbare wereld behouden. De generatie van nu heeft ook een morele plicht om daaraan bij te dragen. De bereidheid is er wel, maar er zijn handen en voeten nodig en daar is hulp bij nodig. Mensen moeten hun nek durven uitsteken in de buurten. Het is van belang dat mensen duurzame ontwikkelingen niet als bedreigingen zien, maar als kansen.”



“Ik denk dat de gemeente een voorbeeldfunctie in duurzaamheid heeft, maar die functie is niet vrijblijvend. Dat betekent dat politieke partijen

gemeenten daarvoor de beleidsruimte moeten geven. Op deze manier kan er invulling worden gegeven aan duurzaamheid. Ook de gemeente dient een uitvoeringsplan te maken om de bestaande woningvoorraad en gebouwen in 2035 klimaatneutraal te krijgen.”

“Als je nu kijkt naar omliggende gemeenten, zie je dat we als Gemert-Bakel zijn ingehaald op het gebied van duurzaamheid. Het is nu zaak om tempo te maken met een omslag naar een duurzamere maatschappij en dat tempo vast te houden. Ik denk dat je elkaar in de regio moet aanvullen, dan krijg je een breed draagvlak. Het houdt niet op bij de gemeentegrenzen, het wordt breder besproken. Ik denk dat er cruciale stappen gezet moeten worden in de richting waar je naar toe wil.”

Wim Kuypers (Kuijpers Installaties)

“Je moet iets aansprekend maken zodat mensen dit verinnerlijken. Ik heb altijd als uitgangspunt gehad dat je zorgzaam om moet gaan met schaarse middelen, (zoals mensen, materialen en geld). Als je deze waarde in je bedrijfsvoering doorvoert, dan kom je al snel uit bij duurzaamheid. Als ondernemer kijk je altijd naar de lange termijn bij je investeringen.”



“Duurzaamheid vraagt dat je als gemeenschap bepaalt waar de toekomst ligt, gebaseerd op invalshoeken van alle mensen in Gemert-Bakel. We zullen anders moeten denken over toekomstbestendige oplossingen. Op dit moment zetten we een schaarse grondstof als aardolie, in op zijn laagste waarde: het kost veel geld om de olie te winnen en te raffineren, en zetten het vervolgens in voor eenmalig gebruik door verbranding. Zouden we die grondstof niet duurzaam kunnen inzetten, bijvoorbeeld voor de toepassing van de elementen voor medicijnen? Hoe belangrijk is het dat een elektrische ‘auto’ op een volle accu een minder lange afstand kan afleggen, als je bij je auto bij je bestemming weer kan opladen om je reis te vervolgen en thuis 's nachts kunt laden?”

“De omschakeling naar een duurzame samenleving vraagt om een verandering in ons denken en in ons gedrag. De afname van onze vraag naar grondstoffen en hergebruik ervan is essentieel. Maar begin klein, dicht bij de mensen, laat de voordelen om mee te doen zien, zodat men uitgenodigd wordt om mee te doen. Dit vraagt om meetbare stappen, die haalbaar zijn en waar men op korte termijn het resultaat van kan ervaren. Zo krijg je mensen betrokken. De winst zit in dit begin en bij de voortgangsinformatie!”



Carla Grootjen en Lucien Goossens (voorzitter college van bestuur en senior medewerker beheer Commanderie College)

Het Commanderie College zet zowel in het gebruik van haar gebouwbeheer (bestaand en nieuwbouw), als binnen haar lesmateriaal in op duurzaamheid. “In algemene zin merk ik dat wij bij de renovatie en nieuwbouw van onze



vestigingen meer nadruk leggen op duurzaamheid dan een aantal jaar geleden” zegt Carla. “Dit heeft enerzijds te maken met de vraag hoe wij als organisatie kunnen besparen en anderzijds op de materialen die wij gebruiken.” Lucien beaamt dit. “Bij twee van de vier vestigingen liggen er al zonnepanelen op het dak. Momenteel zijn er al diverse afdelingen binnen onze organisatie voorzien van LED- verlichting en willen we de keuze gaan maken voor onderhoudsvrije vloeren. Over de overige LED-verlichting binnen de locaties zijn wij lokaal met een partner in gesprek om gefaseerd de verlichting te vervangen.” Carla voegt hieraan toe: “Wij vinden dat duurzaamheid ook in het onderhoud van onze relaties zit.”

Wij proberen daarnaast ook handen en voeten te geven aan de bewustwording en duurzaamheid in ons onderwijs. Dit zijn langer durende processen. Als school hebben wij tijd nodig om de verandering door te voeren. Er gebeurt echter al veel. Zo hebben we een ‘gezonde’ kantine, waar gezonde broodjes tegen een lagere prijs worden verkocht om de koop van gezond eten aantrekkelijker te maken. Daarnaast wordt de maatschappijleerdocente geïntroduceerd aan de gemeentelijke werkgroep Bewustwording om mee te denken over het bereiken van de leerlingen. “Bij de invulling voor de docent maatschappijleer ontstond een nieuwe situatie, waardoor wij konden kiezen voor een andere aanpak. Duurzaamheid kon zo als thema voor projecten worden meegenomen naast de reguliere onderwijsinhoud”, zegt Carla. “Inspireren is motiveren.” Het moet vanzelfsprekend worden voor leerlingen om duurzaam te leven.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Gemert-Bakel neemt verantwoordelijkheid in het klimaat- en energievraagstuk. De landelijke overheid heeft afspraken met gemeenten om de internationale en Europese afspraken landelijke doelstellingen uit het Energieakkoord te behalen. De transitie naar een energie-neutrale samenleving, gebaseerd op hernieuwbare energiebronnen, is noodzakelijk. De transformatie naar een samenleving zonder fossiele brandstoffen is een complexe taak, waar iedereen een steentje aan bij kan dragen. In Europees verband staat Nederland er slecht voor met betrekking tot het behalen van haar energiedoelstellingen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) presenteert in de Monitor Duurzaam Nederland 2017 dat Nederland heel ver is verwijderd van haar doelstellingen in 2020. In vergelijking met de andere lidstaten van de Europese Unie (EU) bungelt Nederland onderaan als het gaat om het realiseren van de energiedoelstellingen, met 6% van haar totale energieverbruik afkomstig uit hernieuwbare energiebronnen in 2015 (zie Bijlage 1.1a). In vergelijking: Zweden en Finland zitten op respectievelijk 56% en 39% (zie Bijlage 1.1b). Wil Nederland de doelstellingen voor 2020 behalen, dan zal zij in twee jaar tijd het aandeel energie uit hernieuwbare bronnen in twee jaar meer dan moeten verdubbelen.

Voortzetting van onze huidige systemen, gebaseerd op het gebruik van fossiele brandstoffen, heeft dramatische gevolgen voor de leefbaarheid op onze planeet. Daarbinnen verandert de rol van de gemeentelijke overheid. Meer en meer biedt zij ruimte voor initiatief om burgers hun ideeën en initiatieven te realiseren. Goede ideeën uit de samenleving kunnen op die manier worden gestimuleerd. De werkwijze om 'van buiten naar binnen' te werken staat benoemd in het coalitieakkoord 2014-2018 'Samen Verantwoordelijk' en is ook opgenomen in de Strategie Duurzaamheid Gemert-Bakel, die in maart 2016 door het college van Burgemeester en Wethouders is vastgesteld. Zo wil het college de kracht van haar burgers, om maatschappelijke problemen op te lossen, stimuleren. Het is aan de gemeente Gemert-Bakel om als gemeentelijke overheid, samen met haar partners het goede voorbeeld te geven en de transitie naar een toekomstbestendig Gemert-Bakel te versnellen. Zo pakken wij mondiale problemen lokaal aan.



Figuur 1: Strategie duurzaamheid Gemert-Bakel

Op basis van deze strategie vond op initiatief van de gemeente in september 2016 de eerste Koplopers-tafel duurzaamheid plaats. Aan deze Koplopers-tafel, die twee tot vier maal per jaar samenkomt, zitten vertegenwoordigers van de 4 O's (onderwijs, overheid, ondernemingen en de ondernemende burger). Tijdens de vijf gehouden bijeenkomsten is getoetst of er in Gemert-Bakel draagvlak bestaat om bij te dragen aan de nationale en provinciale klimaat- en energiedoelstellingen. Onze stakeholders omarmen ons initiatief. Wij willen gezamenlijk onze verantwoordelijkheid nemen voor een gezonde leefomgeving voor onze kinderen. Zo zetten wij samen de volgende stap op weg naar een toekomstbestendig Gemert-Bakel.

Dit document spitst zich toe op de volgende thema's: Circulair, Duurzame Energie en Energiebesparing, Mobiliteit en Bewustwording. Er wordt focus aangebracht op deze onderwerpen, zonder daarbij het oog op andere ontwikkelingen te verliezen.

Met het koersdocument wordt de koers uitgezet die we samen met de partners op het gebied van duurzaamheid willen volgen. Jaarlijks zal hier een uitvoeringsagenda aan worden gekoppeld. Daarna wordt bekeken hoe de uitvoering samen met de gemeenschap kan worden opgepakt. Het koersdocument is een belangrijke volgende stap in het proces om te komen tot een toekomstbestendig Gemert-Bakel.



Figuur 2: Zonnepanelen in Gemert-Bakel

1.2 Roldefinitie en positiebepaling

Om slagvaardig op te kunnen treden is het belangrijk om de rollen en de aanpak voor de gemeentelijke organisatie helder te formuleren. Zo weten onze partners waar ze aan toe zijn en wat zij van ons kunnen verwachten. In het collegeprogramma 'Samen verantwoordelijk' staat de aanpak voor het college en de ambtelijke organisatie benoemd: leiding geven, stimuleren, initiëren, terugtreden en loslaten. Duurzaamheid is een opgave van het gehele college en de verantwoordelijkheid ligt bij meerdere portefeuilles. Zo valt mobiliteit onder de verantwoordelijkheid van de wethouder economie en mobiliteit. Het gaat uiteindelijk om een gezamenlijke aanpak en verantwoordelijkheid.

Gezien de omvang van de verduurzamingsopgave, is samenwerking met onze partners essentieel. Als de gemeente Gemert-Bakel de rol van faciliterende regiegemeente op zich wil nemen, dan zal zij de ruimte moeten bieden aan de samenleving om gezamenlijk de verduurzamingsopgave op te pakken. Willen wij burgerkracht optimaal benutten, dan zullen wij burgerinitiatief de ruimte moeten bieden en een open houding moeten hebben naar alternatieve manieren voor bijvoorbeeld het besparen en lokaal opwekken van energie, maar ook het verwerken van ons afval of de uitstoot van CO₂. Alleen samen kunnen wij succesvol zijn voor een krachtig Gemert-Bakel, nu en in de toekomst!

1.3 Definitie duurzaamheid

De gemeente Gemert-Bakel pakt op het gebied van duurzaamheid een voorbeeldfunctie richting haar inwoners. Het begrip 'duurzaamheid' is veelomvattend, raakt heel veel beleidsvelden en is continue in beweging. Onder duurzaamheid verstaan wij de omschrijving, zoals die door de VN-commissie Brundtland in 1987 werd gedefinieerd: "Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen." Duurzaamheid gaat voor ons om meer dan alleen het milieu. Het gaat om het in evenwicht brengen van het sociale, ecologische én economische aspect van duurzame ontwikkeling, met oog voor de toekomstbestendigheid van ons handelen. Wij baseren ons daarbij op de Telosdriehoek: wij streven ernaar om mensen, ruimte en economie optimaal op elkaar af te stemmen en onderling te versterken. Alleen zo kunnen de huidige generaties

gezond, veilig en in welvaart laten leven, met behoud van de mogelijkheden voor toekomstige generaties.

1.4 Missie, visie en doelstellingen

De gemeente gaat voor een fijne leefomgeving, met betrokken bewoners die zorgzaam zijn voor elkaar en waarin de jeugd wordt meegenomen. Met het vaststellen van de Strategie duurzaamheid Gemert-Bakel stemde de gemeenteraad in maart 2016 in met het formuleren van een visie op duurzaamheid. Het koersdocument is een logisch vervolg op de Strategie duurzaamheid Gemert-Bakel en vormt een routekaart waarlangs de gemeente in samenwerking met haar partners de gestelde doelstellingen wil bereiken. De missie, visie en doelstelling worden hieronder benoemd. Hierin staat de koers beschreven. In het verlengde hiervan wordt jaarlijks een uitvoeringsagenda opgesteld. Deze uitvoeringsagenda is zodoende flexibel van aard. Duurzame projecten en initiatieven binnen de gemeente kunnen worden toegevoegd door de tijd en worden afgevinkt als ze afgerond zijn. Het is ook niet de bedoeling om limitatief te zijn.

Gemert-Bakel is al jaren een millennium-gemeente en heeft een aantal “global goals” al opgepakt. Daarnaast heeft zij al diverse beleidsplannen zijn vastgesteld, waarin duurzaamheid een belangrijke rol speelt. Zo is bijvoorbeeld al bepaald dat alle verlichting in het openbaar gebied vervangen wordt door LED verlichting. Zoals eerder aangegeven raakt het onderwerp meerdere portefeuilles die daar een eigen verantwoordelijkheid in dragen. Een ander voorbeeld is afvalscheiding waar de gemeente al sterk in opereert onder verantwoordelijkheid van de portefeuillehouder Economie. Het gaat er om dat we samen met onze ondernemers en maatschappelijke partners de transitie naar circulaire systemen in gang zetten, waarbij we ons verzekerd weten van een gezonde leef, woon- en werkomgeving.

De gemeente Gemert-Bakel streeft de volgende missie na:

Gemert-Bakel stelt het welzijn van haar inwoners centraal en werkt samen met hen aan een toekomstbestendige gemeenschap

Op basis van de uitkomsten van de Koploperstafel en de werkgroepen hebben wij hierbij de volgende visie opgesteld, waarlangs wij gezamenlijk invulling willen geven aan onze missie:

Met elkaar initiatieven waarmaken voor een krachtig Gemert-Bakel, een gemeente waarin je je kinderen wilt laten opgroeien, nu en in de toekomst.

Om onze visie te realiseren willen wij doelstellingen realiseren binnen de eerder benoemde thema's Circulair, Duurzame Energie en Energiebesparing, Mobiliteit en Bewustwording. Met betrekking tot de laatste drie zijn de werkgroepen vanuit de Koploperstafel opgericht. Per thema sluiten wij ons aan bij bestaande landelijke, provinciale en regionale (op Peelniveau) doelstellingen en geven wij aan wat de doelstellingen zijn per schaalniveau¹. De doelstellingen die per thema voor Gemert-Bakel worden genoemd, zijn afgeleid van de verslagen van de werkgroepen.

¹ Zie Bijlage 1.4 voor nadere een nadere toelichting bij de doelstellingen die op mondiaal, landelijk, provinciaal en regionaal niveau zijn gesteld.

1.5 Leeswijzer

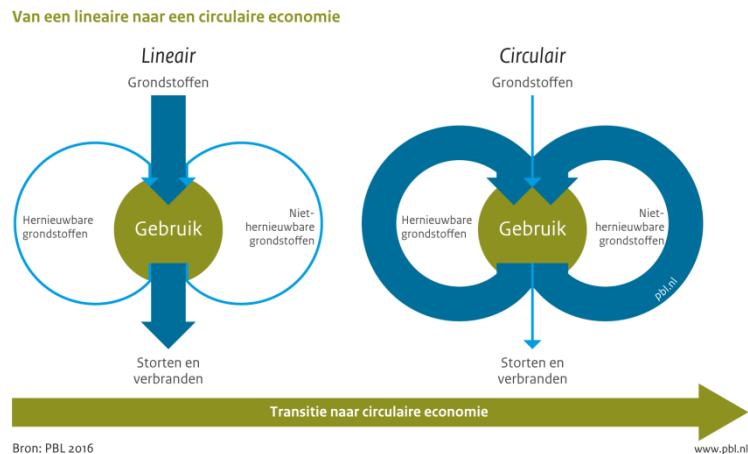
In de volgende vier hoofdstukken is aandacht voor de thema's die benoemd zijn door de Koploperstafel: circulair, duurzame energie en energiebesparing, mobiliteit en bewustwording. Hierbinnen is specifiek aandacht voor de doelstellingen, toekomstige projecten en welke initiatieven en projecten er per thema al concreet in uitvoering zijn. Hoofdstuk 7 bevat een communicatieparagraaf, waarin we het bestuur en de samenleving meenemen in de stappen die we gaan zetten om onze ambitie te verwezenlijken.

1.6. Proces

Het koersdocument Duurzaam Gemert-Bakel zal op 9 november 2017 worden voorgelegd aan de gemeenteraad. De raad gaat hiermee de koers vaststellen om te komen tot een duurzame gemeente. Vervolgens zal in jaarlijkse uitvoeringsprogramma's de koers worden uitgewerkt in concrete projecten. Het proces van uitvoering zal worden begeleid door de koplopers-tafel duurzaamheid. Aan het college zal ook worden gevraagd om te starten met de voorbereiding van de actualisatie van de duurzaamheidsparagraaf in bestuurlijke voorstellen.

2. Circulair

Wij willen meer gesloten kringlopen en meer natuurlijke producten in Gemert-Bakel. Veel van onze huidige systemen zijn lineair: we maken, we gebruiken, we vervuilen. Door invloed van de mens zijn veel natuurlijke kringlopen, zoals die van de mineralen en CO₂, verstoord. Zo worden de fossiele grondstoffen worden in een hoog tempo verbruikt, met desastreuze gevolgen voor het milieu. Daarom is de transitie naar een 'gesloten' systemen, waarin het hergebruik van producten en materialen wordt gemaximaliseerd, noodzakelijk. Zo behouden grondstoffen hun waarde en blijft de invloed op onze leefomgeving beperkt.



Figuur 3: Van lineair naar circulair

2.1 Ambitie en doelstelling

In het kader van circulaire economische processen ambiëren wij:

In 2050 zijn al de economische processen in Gemert-Bakel 100% circulair

Deze ambitie willen wij op korte termijn uitwerken aan de hand van de volgende doelstellingen:

1. In 2018 het 87% afvalscheidingspercentage van de gemeente in stand houden of vergroten.
2. In 2018 geven wij samen met onze partners invulling aan de ambitie in De Peel om voorloper op het gebied van circulaire economische processen te zijn.

2.2 Waar staan we nu?

In het Rijksbrede programma circulaire economie staat de doelstelling “Nederland circulair in 2050” geformuleerd. Dit betekent concreet dat de inzet en het hergebruik van grondstoffen efficiënt plaatsvindt, zonder schadelijke emissies naar het milieu. In Gemert-Bakel scheiden wij ons afval zoveel mogelijk. Dit is niet alleen goed voor het milieu: dankzij het hergebruik van waardevolle afvalstoffen hoeft de gemeente minder afval te laten verbranden. Het composteren van groente-, fruit- en tuinafval is aanzienlijk goedkoper en levert groene stroom en/of goede compost op. Gemert-Bakel is altijd op zoek naar nieuwe initiatieven op het gebied van afval scheiden. Samen met andere Peelgemeenten hebben we de gemeenschappelijke regeling Blink, waarbinnen wij het ophalen van ons afval hebben geregeld en kennis op het gebied van afvalscheiding hebben



Figuur 4: Afvalinzameling Blink

gebundeld. Hierbij worden krachten van Senzer ingezet, om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt toch aan het werk te helpen.

Ook zet Blink zich in voor vernieuwende methoden voor afvalinzameling. Zo ligt nu een initiatief voor om eind 2017 te starten met een pilot 'Waterstof afvalinzamelvoertuigen'. De deelname aan het pilotproject draagt bij in de duurzaamheidsgedachte omdat waterstoftrucks geen schadelijke stoffen uitstoten. Ook de productie van waterstof gebeurt op een duurzame wijze met zonne- en windenergie.

De ambitie om uit te groeien tot een uitmuntende circulaire economie vraagt om een grote inspanning van alle partijen. Samen geven Economische Agenda en de Ruimtelijke Agenda voor de Peel uitwerking aan de Strategische Visie "De Peel maakt het in Brainport". Dit kan alleen op bovenlokaal niveau en daarom zullen hier afspraken moeten worden gemaakt. Met de oprichting van het Innovatiehuis De Peel is een eerste stap gezet om het gesprek te voeren om gezamenlijk tot acties te komen.

2.3 Initiatieven en projecten

In de tabel op de volgende pagina wordt een overzicht gegeven van de projecten in het kader van circulariteit die zijn uitgevoerd, in uitvoering zijn, of op de planning staan om in 2017 en 2018 te worden uitgevoerd.

	Initiatief of project	Doel	Wie	Wanneer
2.3.1	Ontwikkelen van een beleidsnotitie voor zwerfafval	Beheer op zwerfafval verbeteren	Gemeente Gemert-Bakel	In uitvoering
2.3.2	Uitvoeren duurzaam gemeentelijk inkoopbeleid	Uitvoering geven aan voorbeeldfunctie, verduurzamen bedrijfsproces	Gemeente Gemert-Bakel en distributeurs	Doorlopend
2.3.3	Bewoners informeren over mogelijkheden om te verduurzamen, inclusief subsidiemogelijkheden	Inzichtelijk krijgen hoe geld bespaard kan worden bij verduurzaming, inclusief het vergroten van bewustwording	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. maatschappelijke partners	Doorlopend
2.3.4	Maatregelen voortkomend uit de beleidsnotitie Zwerfafval	Beheer op zwerfafval verbeteren	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. maatschappelijke partners	Eind 2017
2.3.5	Pilotproject afvalverzameltrucks rijden op waterstof	CO ₂ -neutraal afvalbeheer realiseren	Blink	Eind 2017
2.3.6	Oriënteren op stimuleringsregeling “Klimaat Actieve Stad en Dorp”	Bekijken hoe regenwater afgekoppeld kan worden binnen het stedelijke gebied, om zo de groen-/waterstructuur te versterken.	Gemeente Gemert-Bakel	Eind 2017
2.3.7	Ambtelijk en bestuurlijk overleg organiseren met Peelgemeenten en maatschappelijke partners	Uitvoering geven aan duurzaamheidsdoelstelling van de Peelgemeenten	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. Peelgemeenten en maatschappelijke partners	Doorlopend

3. Duurzame energie en energiebesparing

Wij werken met zijn allen aan een duurzame toekomst. Het aanpassen van ons energiegebruik speelt hier een cruciale rol in. Wij willen minder en slimmer energie verbruiken, dat we duurzaam en lokaal opwekken in Gemert-Bakel. Kansen om dit te realiseren zijn er volop. Voor onze burgers, ondernemers, leerlingen en voor onszelf.

3.1 Ambitie en doelstellingen

In het kader van duurzame energie en energiebesparing ambiëren wij:

Gemert-Bakel is energieneutraal in 2050

Deze ambitie willen wij op korte termijn uitwerken aan de hand van de volgende doelstellingen:

1. In 2030 zijn de belangrijkste gemeentelijke gebouwen energieneutraal.
2. Alle vernieuwde openbare verlichting is 100% LED.

3.2 Waar staan we nu?

Duurzaamheid gaat om het goede voorbeeld geven. Ook binnen ons vastgoed. De exploitatielasten van ons gemeentelijk vastgoed kunnen structureel omlaag door investeringen in energiemaatregelen. De gemeente Gemert-Bakel heeft in totaal circa 84.000 m² aan vastgoed (exclusief scholen) in beheer en in eigendom. Doelstelling is dat in 2030 de belangrijkste gemeentelijke gebouwen energieneutraal zijn. De wijze waarop de gemeente deze doelstellingen wil behalen staat beschreven in de Beleidsnota Gebouwen, die is vastgesteld door de raad in 2017.



Figuur 5: Ledverlichting aan de Komweg, Gemert

Ontwikkelingen op het gebied van LED verlichting hebben er aan bij gedragen dat er bij de vervanging van openbare verlichting veel en snel 'duurzaamheidswinst' kan worden geboekt. Bij ons gehele vervangingsprogramma van de openbare verlichting zijn wij overgestapt op LED verlichting. De gemeente Gemert-Bakel wil haar verantwoording nemen en een steentje bijdragen aan de afspraken

die in het landelijk *Energieakkoord voor duurzame groei* en de klimaatdoelen van Parijs zijn geformuleerd. Bovendien conformeren wij ons op regionaal niveau aan de MRE en in De Peel als het gaat om energiedoelstellingen en de ruimtelijke inpassing van de energietransitie.²

Daarnaast hebben we TU/e-studenten gevraagd om onderzoek³ te doen naar de mogelijkheden voor onze gemeente om de mondiale en landelijke doelstellingen voor 2050 te behalen. Zij benadrukken de voorbeeldfunctie die de gemeente vervult bij het behalen van successen richting een energieneutraal Gemert-Bakel in 2050. Zij

² Zie Bijlage 1.4c voor een nadere toelichting bij de afspraken

³ Zie Bijlage 3.2 voor een nadere toelichting van de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen uit de onderzoeken van de TU/e-studenten.

adviseren om jaarlijks mijlpalen op te stellen om iedereen mee te laten doen aan de energietransitie. Op die manier draagt iedere burger in Gemert-Bakel verantwoordelijkheid voor het behalen van succes.

Op 9 maart 2017 vond duurzame donderdag plaats, dat georganiseerd werd door het Bouw Adviesinstituut en de gemeente Gemert-Bakel. Doel van de dag was om bewoners uit de gemeente te informeren en activeren om bewust bezig te gaan met het verduurzamen van hun energieverbruik.



Figuur 6: Logo Duurzame Donderdag

Een mooi voorbeeld van een burgerinitiatief is de stichting van de energiecoöperatie 'Coöperatie Zonnedak van de Wetering'. Deze coöperatie, bestaande uit 15 inwoners van Elsendorp, bezit de 224 zonnepanelen, die op het dak van dit gebouw liggen.



Figuur 7: Zonnepanelen op de Wetering

In Gemert is de G1000-groep Duurzaam Gemert, met ondersteuning van Enexis en de gemeente, bezig om bewoners met elkaar in contact te brengen om gezamenlijk lokaal energie te besparen. Er zijn al veel allianties gemaakt, waaronder in de Molenakker, Binnen-Slenk en Ripsoever. Ook heeft deze groep

bewoners een enquête gehouden onder

bedrijven Gemert, om te peilen wat er bij de ondernemers aan duurzaamheid wordt gedaan. De uitslagen hiervan worden dit najaar verwacht.

3.3 Initiatieven en projecten

Om in 2050 energieneutraal te zijn, zal het energieverbruik sterk gereduceerd moeten worden. Hierbij helpt het als energiebesparingsinitiatieven uit de samenleving worden gestimuleerd. Wij juichen daarom initiatieven zoals die van de G1000-groep Duurzaam Gemert toe. In de tabel op de volgende pagina wordt een overzicht gegeven van de projecten in het kader van duurzame energie en energiebesparing die zijn uitgevoerd, in uitvoering zijn, of op de planning staan om in 2017 en 2018 te worden uitgevoerd.

	Initiatief of project	Doel	Wie	Wanneer
3.3.1	Onderzoeken laten uitvoeren door studenten TU/e naar de mogelijkheden voor de energietransitie in Gemert-Bakel	In kaart brengen van mogelijkheden om te verduurzamen binnen de gemeente	TU/e-studenten i.s.m. inwoners en ambtenaren van Gemert-Bakel	Uitgevoerd
3.3.2	Mogelijkheden voor subsidies zonnepanelen verder onderzoeken	Verduurzamen energievoorziening woningen	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. MRE en bewoners	2018
3.3.3	Uitvoering geven aan beleidsnota Duurzame Gebouwen	Energievoorziening gebouwen van gemeente verduurzamen	Gemeente Gemert-Bakel	Doorlopend
3.3.4	Oriënteren op subsidiemogelijkheden bij overheden, om vervolgens bewoners hierover te informeren en stimuleren om te verduurzamen	Inzichtelijk krijgen hoe geld bespaard kan worden bij verduurzaming, inclusief het vergroten van bewustwording	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. burgers en maatschappelijke partners	Doorlopend
3.3.5	Ontwikkelen van een omgevingsvisie voor Gemert-Bakel	Verkennen van mogelijkheden die de Omgevingswet biedt i.r.t. duurzaamheidsopgaven	Gemeente Gemert-Bakel	2019
3.3.6	Pilot Gasloze Wijken Heereveldseweg	Verduurzamen energievoorziening woningen	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. bouwbedrijven, netbeheerders en inwoners	Vorbereiding proces eind 2017
3.3.7	Initiatief zonnepark Solar Unie onderzoeken (eventueel in samenwerking met gemeente)	Gemerts-Bakelse Energievoorziening verduurzamen	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. Solar Unie	Vorbereiding proces eind 2017
3.3.8	Particuliere initiatieven: Initiatief zonnepark plas Van Haandel Onderzoeken	Gemerts-Bakelse Energievoorziening verduurzamen	Inwoners van Handel	Eind 2017 go/no go

4. Mobiliteit

Bereikbaarheid is noodzakelijk voor de leefbaarheid van onze gemeente. We willen minder en duurzaam gereden kilometers binnen, en van en naar Gemert-Bakel. Verduurzaming van mobiliteit is beperkt beïnvloedbaar door de lokale overheid. We werken samen met ondernemers, onze maatschappelijke partners en andere gemeenten in de Peel en in de MRE aan de ambitie om mobiliteit te veranderen, verschonen en efficiënter in te zetten.

4.1 Ambitie en doelstelling

In het kader van mobiliteit hebben wij de volgende ambitie:

In 2050 zijn alle verkeersstromen van en naar Gemert-Bakel CO₂-neutraal

Deze ambitie willen wij op korte termijn uitwerken aan de hand van de volgende doelstellingen:

1. In 2018 is het aantal laadpalen toegenomen.
2. In 2018 is het aandeel duurzame verkeersbewegingen (zoals fietsen) toegenomen.
3. In 2018 is er minder zoekverkeer als gevolg van betere bewegwijzering naar parkeerplekken.
4. CO₂-emissies nemen jaarlijks 2% af in Gemert-Bakel.

4.2 Waar staan we nu?

Wij kiezen voor duurzame materialen bij de aanleg van onze infrastructuur (bijvoorbeeld vanuit het 'cradle-to-cradle'-principe of bij het aanleggen van straatverlichting), de infrastructuur die wij aanleggen en de wijze waarop wij onze medewerkers en burgers faciliteren en stimuleren om CO₂-neutraal vervoer te gebruiken. Zo zijn we bezig met het faciliteren van elektrische auto's, door de aanleg van laadpalen. In de zomer van 2017 zijn, in samenwerking met de provincie, een aantal elektrische laadpalen aangelegd (zie foto rechts). In de regio zijn al grote stappen gezet om het openbaar vervoer in de regio te verduurzamen. Zo heeft vervoerder Hermes 43 elektrische bussen eind 2016 in gebruik genomen, waardoor zij de grootste elektrische busvloot in Europa heeft.



Figuur 8: Eerste slimme laadpaal in Gemert



Figuur 9: Elektrische bus van Hermes

Als gemeente Gemert-Bakel zijn wij aangesloten op de regionale doelstellingen, die in de bereikbaarheidsagenda van de MRE "Brainport Duurzaam Slim Verbonden" beschreven staan. Een oplossing die hierin nu verkend wordt, is die van co-modaliteit: iedere reiziger is vrij in de modaliteitskeuze en kan zich vrij bewegen, met een daarop aansluitend aanbod van vervoerswijzen.

Voor Gemert-Bakel zou de aanleg van een multimodaal knooppunt nuttig zijn om de vervoersstromen die minder druk bezet zijn te laten uitkomen op dit punt, zodat er vanaf daar verder kan worden gereisd naar de eindbestemming. Op die manier kan mobiliteit efficiënter georganiseerd worden, doordat iedere reiziger zijn persoonlijk reisaanbod kan kiezen. Op landelijk niveau geldt de afspraak dat de CO₂-emissies jaarlijks met 2% afnemen. Wij zetten ons in voor deze doelstelling.

Binnen de werkgroep Mobiliteit van de Koplopers-tafel wordt gekeken naar de mogelijke duurzame oplossingen voor mobiliteitsvraagstukken. Zo is er gesproken over manieren waarop het personenvervoer en goederenvervoer dusdanig ingericht kan worden, dat de belasting op het milieu zo gering mogelijk blijft. Voorwaarde daarbij is dat de doorstroming van beide typen vervoer optimaal blijft. Enkele andere denkrichtingen die zijn genoemd in de werkgroep, zijn het verminderen van zoekverkeer door de aanleg van betere bewegwijzering en het reduceren van CO₂-uitstoot door het stimuleren van (elektrisch) fietsgebruik.

4.3 Initiatieven en projecten

In de tabel op de volgende pagina wordt een overzicht gegeven van de projecten in het kader van mobiliteit die zijn uitgevoerd, in uitvoering zijn, of op de planning staan om in 2017 en 2018 te worden uitgevoerd.

	Initiatief of project	Doel	Wie	Wanneer
4.3.1	Pilot busvervoer voor minder bezette trajecten	Bezettingsgraad kleinschalige buslijnen vergroten	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. MRE	In uitvoering
4.3.2	Pilot "Taxbus"	Afhankelijk vervoer beter coördineren	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. MRE	In uitvoering
4.3.3	Onderzoeken en uitwerken deelname aan project 'Fiets in de versnelling'	Brabants Snelfietsnetwerk versterken	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. provincie Noord-Brabant	In uitvoering
4.3.4	Stimuleren gebruik elektrische fietsen door ambtenaren Gemert-Bakel en inwoners	Voorbeeldrol van de gemeente in het kader van duurzaamheid	Gemeente Gemert-Bakel	2018
4.3.5	Multimodaal knooppunt aanleggen	CO ₂ -uitstoot in de gemeente verminderen	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. MRE	2020
4.3.6	Vaststellen en uitwerken van een "Bereikbaarheidsagenda Gemert-Bakel" (werktitel)	Duurzaamheid i.r.t. Bereikbaarheid Gemert-Bakel stimuleren	Gemeente Gemert-Bakel	Programmering na 2020
4.3.7	Oriënteren op subsidiemogelijkheden bij overheden, om vervolgens bewoners hierover te informeren en stimuleren om te verduurzamen	Inzichtelijk krijgen hoe geld bespaard kan worden bij verduurzaming, inclusief het vergroten van bewustwording	Gemeente Gemert-Bakel i.s.m. burgers en maatschappelijke partners	Doorlopend

5. Bewustwording

Duurzaamheid begint met bewustwording. De gemeente heeft een belangrijke rol bij het voorlichten en regelmatig communiceren over duurzaamheid. Dit is van groot belang om bewustwording te stimuleren. Medewerkers van de gemeente kunnen door regelmatige interne communicatie gestimuleerd worden om duurzaamheid over te nemen in hun gemeentelijke bedrijfsprocessen. Daarnaast is externe communicatie belangrijk om projecten en acties op het gebied van duurzaamheid zichtbaar te maken. Zichtbare resultaten hebben een inspirerende werking en ondersteunen tevens bij de profilering van Gemert-Bakel als duurzame gemeente.

5.1 Doelstelling

In het kader van mobiliteit hebben wij de volgende ambitie:

Inwoners van Gemert-Bakel hebben meer besef van duurzaamheid en gedragen zich duurzamer in hun dagelijks leven

Deze ambitie willen wij op korte termijn uitwerken aan de hand van de volgende doelstellingen:

1. In 2017 en 2018 hebben werksessies bij de dorpsraden plaatsgevonden om te kijken wat er in hun dorpskernen opgepakt wordt ten aanzien van duurzaamheid.
2. In 2018 hebben wij een communicatieplan verder uitgewerkt en gespecificeerd per doelgroep.

5.2 Waar staan we nu?

Duurzaamheid blijft voor veel mensen een abstract en breed begrip en wordt vaak geassocieerd met 'groene' oplossingen voor onze energievoorziening. Maar het is meer dan dat. Verduurzamen omvat het omschakelen naar een nieuwe levenswijze en nieuw economisch systeem. Het is essentieel dat elke inwoner van Gemert-Bakel het belang duurzaamheid gaat inzien en hiernaar gaat leven. Binnen de werkgroep Bewustwording van de Koploperstafel staat de volgende vraag centraal: 'Wat versta je onder duurzaamheid?' Daarbij kijkt ze naar diverse manieren om de boodschap op een passende manier over te brengen op de verschillende doelgroepen. Hiervoor heeft zij al een aantal denkrichtingen aangereikt.

5.3 Initiatieven en projecten

Er wordt samen met de gemeentelijke communicatieafdeling een communicatiestrategie per doelgroep ontwikkeld. Bovendien zal in het najaar van 2017 een bijeenkomst met de dorpsraden georganiseerd om te kijken hoe inwoners het beste 'verleid' kunnen worden om te ontdekken wat de consequenties zijn van ons dagelijks handelen zijn op de toekomstige leefomgeving. Daarnaast wordt er bij het Commanderij College gekeken hoe de profielwerkstukken van scholieren kunnen worden gekoppeld aan de thema's van de werkgroepen van de Koploperstafel. Hierdoor worden stappen genomen om toekomstbestendig handelen te verankeren in het onderwijs.

In de tabel op de volgende pagina wordt een overzicht gegeven van de projecten in het kader van bewustwording die zijn uitgevoerd, in uitvoering zijn, of op de planning staan om in 2017 en 2018 te worden uitgevoerd.

	Initiatief of project	Doel	Wie	Wanneer
5.3.1	Profielwerkstukken van leerlingen linken aan werkgroepen van de Koploperstafel	Bewustwording creëren bij bovenbouw leerlingen	Commanderij College	Eind 2017
5.3.2	Organiseren van een werksessie met de dorpsraden over wat er in de kernen aan duurzaamheid wordt gedaan.	Bewustwording duurzaamheid creëren onder inwoners van de gemeente	Werkgroep bewustwording i.s.m. inwoners	2017 en 2018
	Het maken en tonen van een film als middel om duurzaamheid betekenis en inhoud te geven.			
5.3.3	Opnemen en evalueren duurzaamheidsparagraaf in college- en raadsvoorstellen	Duurzaamheid verankeren in besluitvormingsproces van de gemeente	Gemeente Gemert-Bakel	Eind 2018
5.3.4	Per doelgroep een uitvoeringsplan opstellen	Bewustwording doelgericht stimuleren	Team Communicatie gemeente Gemert-Bakel	2018
5.3.5	Ontwikkelen van een film over de stappen die binnen de gemeente gezet worden richting een duurzaam Gemert-Bakel	Bewustwording creëren en aandacht vragen voor van klimaatverandering	Werkgroep Bewustwording	2017 en 2018

6. Communicatie

Bewustwording van duurzaamheid begint bij inwoners stimuleren. Dat is het centrale doel. Communicatie speelt hierbij een cruciale rol. Wil je bewustwording creëren/stimuleren, dan moeten inwoners eerste iets gehoord en/of gezien hebben hierover en begrijpen wat ze horen/zien. Kortom: de boodschap is 'gelezen' en 'begrepen' Dan pas ontstaat bewustwording.

Als gemeente willen wij onze bewoners faciliteren om een gedragsverandering tot stand te brengen. We willen onze bewoners verleiden om te veranderen. Mensen niet dwangmatig laten veranderen door het invoeren van extra regels, maar om hen te laten veranderen omdat zij zien wat ons gemeenschappelijk doel is. Onze bewoners zijn onze belangrijkste ambassadeurs. Wij hebben daarom met hen nog een belangrijke opgave.

Doelgroepen

In het algemeen kan je inwoners via diverse kanalen bereiken. Via bijvoorbeeld kranten en social media bereik je in één keer een groter publiek met relatief weinig inspanning en kosten. Daarentegen levert *enkel* de inzet van deze algemene middelen weinig op, maar in combinatie met de middelen gericht op de specifiekere doelgroepen versterk je het de kans dat de informatie de mensen uit je doelgroep bereikt. Als inwoners op meerdere momenten (in een kort tijdsbestek) en op diverse 'plekken' geconfronteerd worden met dezelfde boodschap, levert dit meer op. Een goede communicatiemix is dus van belang. De specifieke aanpak per doelgroep per project volgt in de uitvoeringsplannen.

Strategie

Belangrijke aandachtspunten:

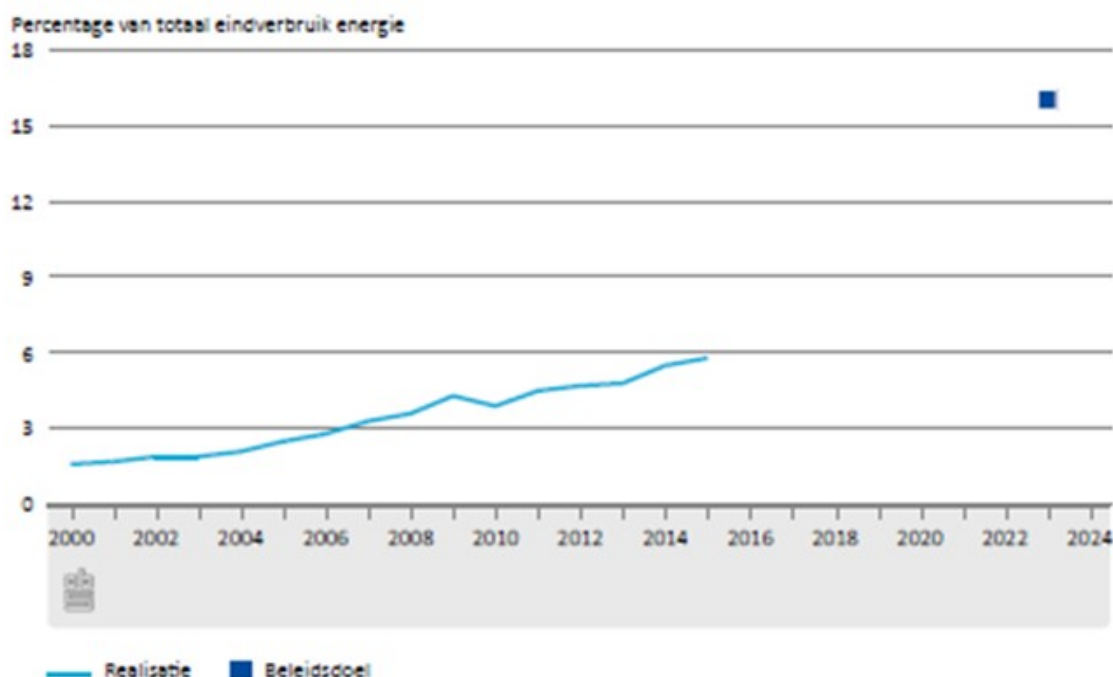
- Bewustwording creëer je eerder door inwoners zelf iets te laten ervaren in plaats van ze het alleen iets te vertellen. Kortom: beleven (ruiken, proeven, voelen).
- Zoveel mogelijk gericht communiceren (specifiek per doelgroep i.p.v. algemeen)
- Uitgangspunt is een positieve boodschap.
- Houdt 't klein, dichtbij de inwoners van Gemert-Bakel. Dan herkennen inwoners het ook en is de kans op bewustwording het grootste.
- Verbinden. Als gemeentelijke overheid faciliteren wij goede initiatieven, o.a. door de inwoners met elkaar te verbinden.
- Positieve voorbeelden delen / zichtbaar maken voor groter publiek.
- Bewustwording ook binnen de gemeentelijke organisatie verankeren.

Onze kernboodschap

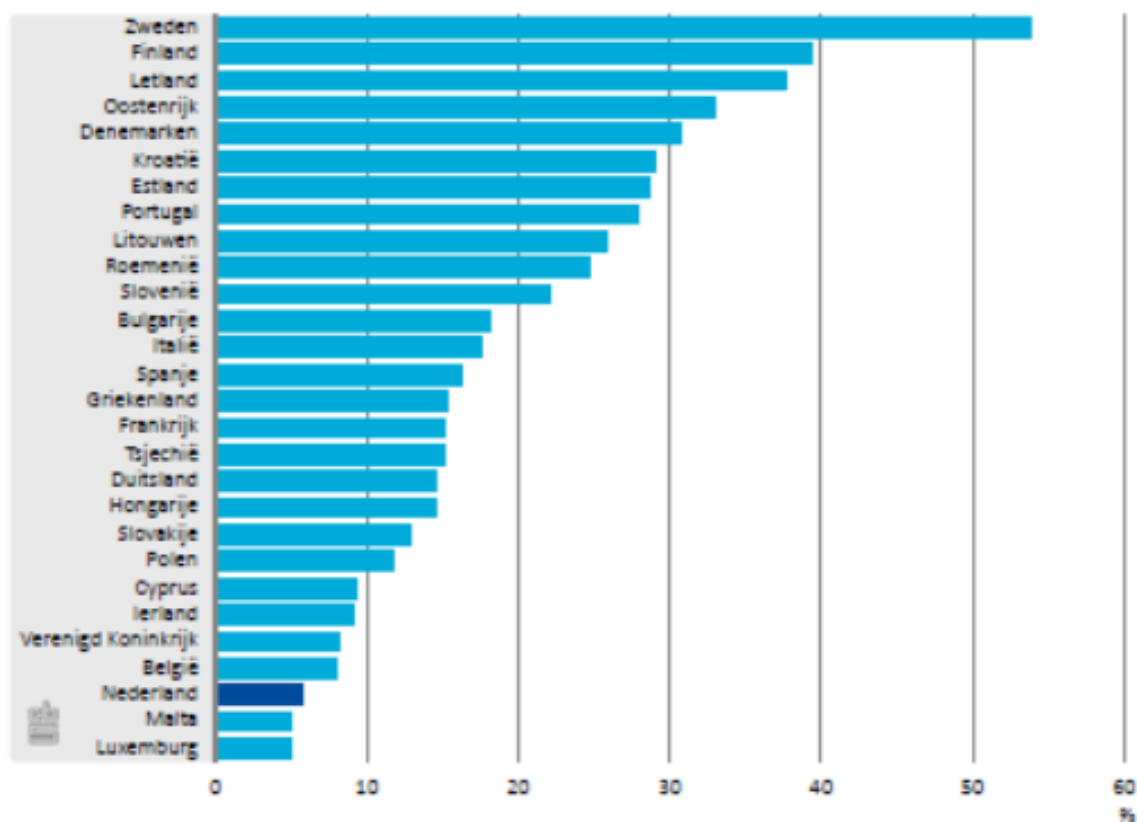
'Met elkaar initiatieven waarmaken voor een gezond en krachtig Gemert-Bakel; een gemeente waarin je je kinderen wilt laten opgroeien'

7. Bijlagen

Bijlage 1.1a: Ontwikkeling percentage energie uit hernieuwbare energiebronnen in Nederland



Bijlage 1.1b: Percentage energie uit hernieuwbare energiebronnen in Nederland t.o.v. andere EU-lidstaten



Bijlage 1.4a: (Inter-)nationale context duurzaamheidsdoelstellingen

Op 22 april 2016 ondertekent staatssecretaris Dijkma van Infrastructuur en Milieu het klimaatakkoord van Parijs namens alle lidstaten van de EU. Het akkoord moet ertoe leiden dat de uitstoot van broeikasgassen wereldwijd wordt teruggedrongen, zodat een verdere temperatuurstijging van de aarde wordt tegengegaan. Centraal staat de afspraak om de temperatuur op aarde niet verder stijgt dan 2°C, waarbij het streven is om deze maximaal tot 1,5°C te laten stijgen. Om hier een start mee te maken werd, in navolging van het internationale klimaatakkoord van Parijs, op 26 oktober 2016 de Nationale Klimaattop georganiseerd. Deze top had als doel om de afspraken uit het



internationale akkoord te vertalen naar concrete klimaatacties binnen decentrale overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Daarnaast moesten Bestaande acties worden versneld, verbreed en verdiept. De betrokken partijen spraken af om de CO₂-emissies 9% te laten afnemen in 2030. Om de wereld in brede zin te verduurzamen, sloten de Verenigde Naties in 2015 een akkoord over de zeventien Sustainable Development Goals (SDG's). De SDG's maken deel uit van een

mondiale agenda die zich richt op het uitbannen van armoede, het beschermen van onze planeet en het creëren van welvaart voor iedereen. Succesvol zijn in het behalen van de SDG's valt of staat bij de toewijding van overheden, particulieren, het maatschappelijk middenveld en inwoners om hun rol op te pakken. Hier ligt een belangrijke taak weggelegd voor gemeenten, die op lokaal niveau een stimulerende en faciliterende rol kunnen vervullen om deze doelen te bereiken.

De ondertekening van het Energieakkoord voor duurzame groei in 2013 geeft invulling aan de politieke en maatschappelijke noodzaak om de Nederlandse energievoorziening te verduurzamen en heeft een looptijd van tien jaar (tot 2023). De ambities bij de voorgenomen transitie plaats zijn de versterking van concurrentie, de vergroting van werkgelegenheid en de toename van export. De maatregelen die wij vandaag nemen moeten de basis vormen om de volgende stap te zetten richting een klimaatneutrale energievoorziening in 2050. In dat jaar moet de nationale CO₂-uitstoot met 80 tot 95% zijn verminderd. De vijf belangrijkste doelen uit het Energieakkoord luiden:



**Energie
akkoord**

- 100 PJ energiebesparing op het totale energieverbruik in 2020.
- Over de gehele periode (2013-2023) dient een gemiddelde afname van 1,5% in energieverbruik te worden gerealiseerd.
- Energie uit hernieuwbare energiebronnen dienen in 2020 14% van de totale energieproductie uit te maken.
- Het creëren van 15.000 fulltime banen als gevolg van de energietransitie.
- In 2023 is 16% van de totale energie productie afkomstig van hernieuwbare energiebronnen.

Bijlage 1.4b Provinciale context duurzaamheidsdoelstellingen

Noord-Brabant wil in 2050 energieneutraal zijn. In het *Uitvoeringsprogramma Energie* staat beschreven hoe de provincie wil omschakelen van een economisch systeem gebaseerd op fossiele brandstof naar een 'biobased economy': Noord-Brabant zet in op een circulair economisch systeem. Maatregelen binnen een aantal duurzaamheidsthema's moeten leiden tot de doelstelling: 14% van het energieverbruik komt in 2020 uit hernieuwbare energiebronnen. De thema's zijn als volgt benoemd:

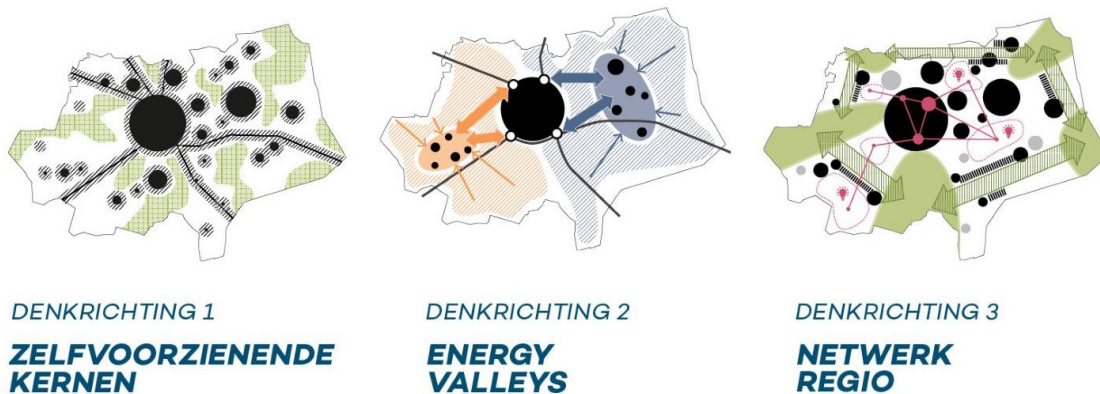
- Smart & Green mobility: inzet op elektrisch vervoer
- Energie in de gebouwde omgeving: energieneutrale woningbouw in 2050
- Energieneutrale industrie: vorming van bedrijvenscoalities, slim omgaan met restwarmte en energiebesparingen.
- Sustainable Energyfarming: inzet op zero emission voedselproductie, energieproducerende boerderijen als motor van de circulaire en 'biobased' economie.
- Energieke landschappen: lokale energieopwekking en –opslag vervangen kolencentrales.



In relatie tot het laatste thema heeft de provincie, in samenwerking met het onderzoeksbureau Posad, de *Gebiedsstrategie Duurzame Energieopgave* gepubliceerd. Dit rapport dient als een vertaalslag van landelijke afspraken ten aanzien van de transitie naar een duurzame energievoorziening en biedt inzicht in de ruimtelijke implicaties van deze transitie voor de provincie. Deze energietransitie heeft een grote invloed op het fysieke landschap. Dit komt doordat per hernieuwbare energiebron het beslag op de ruimte verschillend is. Het streven naar een energieneutraal Nederland begint namelijk op regionaal en lokaal niveau. De meest geschikte manier om energie op te wekken of te besparen is afhankelijk van ruimtelijke en economische aspecten van een regio.



Deze energietransitie heeft een grote invloed op het fysieke landschap. Dit komt doordat per hernieuwbare energiebron het beslag op de ruimte verschillend is. Ook laat het onderzoek van Posad zien dat de opwekking van duurzame energievormen exclusief op een gelimiteerd aantal locaties kan plaatsvinden. Windsterkte is bijvoorbeeld groter aan de kust, dus ligt het voor de hand om windmolens in het westen van Brabant te plaatsen. Daarnaast blijkt voornamelijk in het oosten van Brabant, ook in de gemeente Gemert-Bakel, er voldoende potentie is om aan de hand van geothermie te voldoen aan de warmtevraag van plaatselijke woningbouwlocaties. Hier dient wel de kanttekening te worden geplaatst dat de werkelijke potentie van geothermie nog niet kan worden bepaald. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen wat de potentie van geothermie is in combinatie met warmtenetten.



Figuur 10: Denkrichtingen voor ruimtelijke inpassing energietransitie. Bron: Posad, 2017.

Hoe kan de energietransitie er fysiek uit gaan zien in de provincie Noord-Brabant? De vertaling naar de ruimtelijke inpassing van de energietransitie heeft Posad uitgewerkt in drie verschillende denkrichtingen: Zelfvoorzienende kernen, *Energy Valleys* en Netwerk regio's. Alle denkrichtingen gaan uit van het scenario waarin maximale energiebesparing wordt gerealiseerd in de provincie. Hieronder worden de implicaties van de drie denkrichtingen kort uiteengezet:

1. Zelfvoorzienende kernen: energiegebruik in de bestaande kernen wordt maximaal gereduceerd en de energie wordt lokaal gegenereerd. Er worden alleen PV-zonnepanelen op daken geplaatst; er worden bijvoorbeeld geen windturbines of PV-akkers aangelegd. In het buitengebied wordt biomassa geproduceerd, wat ten koste gaat van de biodiversiteit. Dit impliceert andere economische modellen voor agrariërs. Intergemeentelijke verschillen in energie- en warmteproductie kunnen door uitwisseling in balans worden gebracht. Warmtepompen worden gebruikt om de lokale warmtevoorziening per huishouden te voorzien. Deze denkrichting gaat verder dat het autogebruik afneemt met 40% in de stedelijke kernen. 100% van het aantal auto's in de eindsituatie is elektrisch.
2. *Energy valleys*: in deze denkrichting wordt maximaal gebruik gemaakt van geothermie, biomassa en wind. Energie wordt ontwikkeld op de locatie waar dat het meest efficiënt kan. Er bestaan productielandschappen met windturbines en biomassaproductie, die uit het zicht liggen van de stedelijke kernen. Landelijke kernen zullen veranderen. Met betrekking tot mobiliteit wordt een afname in het autobezit van 30% verwacht en worden er 'multimodale hubs' ontwikkeld, gelegen tussen de energy valleys en de stedelijke kernen. Hier zullen investeringen in HOV, warmtenetten en biogas-infra moeten worden gedaan.
3. Netwerk regio: de stedelijke kernen worden maximaal ingezet op innovatie. Bij de opwekking van energie wordt sterk rekening gehouden met lokale ecologische netwerken. Dit heeft als doel om toerisme, kennisnetwerken en de beleving in de regio te versterken. De nieuwe recreatiegebieden zullen vlakbij de kernen worden aangelegd. Beleid en regelgeving voor natuurgebieden zal moeten worden herzien. Het gebruik van auto's neemt met 20% af, terwijl het totaal aantal auto's in de eindsituatie 100% elektrisch is.

Bijlage 1.4c Regionale context duurzaamheidsdoelstellingen

Metropoolregio Eindhoven (MRE)

In de Integrale Strategie Ruimte benadrukt de MRE de kansen van de duurzaamheidssector voor de regio. De strategie noemt vier speerpunten: energietransitie, circulaire economie, klimaatadaptatie en een gezondere leefomgeving.

De MRE heeft zich als doel gesteld om de eerste energieneutrale regio van Nederland te zijn. Hiervoor heeft zij samen met de provincie Noord-Brabant Versnellingsafspraken gemaakt om de ambitie van energieneutraal en onafhankelijk van fossiele brandstoffen te behalen in 2050. De transitie naar hernieuwbare energiebronnen heeft een grote ruimtelijke impact. Omwille van veiligheid, geluidsoverlast en schaduw dient er ruimte te zijn om de hernieuwbare energiebronnen. Doordat de uitkomsten van de 'Kansenkaart voor Energie' nu worden meegenomen in de Integrale Strategie Ruimte, kan beter worden bepaald waar kansen liggen om de MRE uit te laten groeien tot een plek waar het wonen, werken en recreëren op een duurzame wijze is verankerd.

De economische processen in de regio dienen circulair te worden ingericht: het gebruik komt centraal te staan en onze omgang met afval en energie wordt slimmer. In de zomer van 2016 legden hevige overstromingen in het zuiden van Brabant de kwetsbaarheid bij extreem weer bloot. Weersextremen zullen in de toekomst waarschijnlijk groter worden, vaak met grote gevolgen voor onze leefomgeving. De overgang naar klimaatadaptief grondgebruik heeft daarom een hoge prioriteit. In het kader van het bevorderen van de leefomgeving zal de MRE werken aan het voortzetten van de 'Brabantse health deal'. In samenwerking met lokale kansrijke initiatiefnemers heeft de MRE al een aantal projecten ten aanzien van duurzaamheid opgestart. Zo wordt het kenniscentrum Metalot in Cranendonck met de provincie Noord-Brabant, de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e) en Telos ontwikkeld, zijn er in bijna alle gemeenten energiecoöperaties opgericht, en mag de Venco Campus zich het energiezuinigste bedrijfsgebouw van Europa noemen.

Viermaal per jaar organiseert de MRE de Gesprekstafel Duurzaamheid. Alle portefeuillehouders Duurzaamheid uit de regio schuiven dan aan om kennis met elkaar te delen. De Gesprekstafel heeft ervoor gezorgd dat 'Energie' als thema uiteindelijk opgenomen is bij de Integrale Strategie Ruimte van de MRE.

De Peel

In de Economische Agenda voor de Peel is de ambitie benoemd om binnen De Peel gericht te zijn op een uitmuntende circulaire economie. De Peel wil hierin een voorbeeldfunctie vervullen. Belangrijke opgave wordt gevormd door de VAB's. Via pilots gericht op agrofood, gezondheid, energie en klimaat wordt deze opgave in samenhang benaderd.

De ambitie om uit te groeien tot een uitmuntende circulaire economie heeft grote implicaties voor het fysieke landschap. In samenwerking met de Peelgemeenten en het Waterschap Aa en Maas is, in navolging van de Economische Agenda en tegelijkertijd met de Integrale Strategie Ruimte van de MRE, de Ruimtelijke Agenda voor de Peel opgesteld. Deze visie ligt in het najaar van 2017 ter besluitvorming bij de raden van de

Peelgemeenten en geeft een gemeenschappelijk gedragen visie op de kwaliteit van de leef- en werkomgeving van de Peelregio. De Ruimtelijke Agenda biedt handvatten bij de bewuste sturing op grote, gemeentegrens overstijgende transitieopgaven. Deze opgaven verhouden zich tot landbouw, energie, klimaat, (circulaire) economie, maar ook tot veranderende wensen ten aanzien van wonen en werken.



Samen geven twee agenda's van Peel uitwerking aan de Strategische Visie "De Peel maakt het in Brainport". Dit kan alleen op bovenlokaal niveau en daarom zullen hier afspraken moeten worden gemaakt.

De oprichting van het Innovatiehuis de Peel is een volgende stap in de samenwerking richting een aantrekkelijke duurzame leefomgeving. Het Innovatiehuis dient als netwerk voor overheden, ondernemers, (kennis)instellingen en inwoners, en is gericht op het versterken van de economische ontwikkelingen. Zij richt zich op 2030, waarin de Peel werkplaats voor vernieuwing in Brainport moet zijn en excelleert in circulair denken en doen. Een greep uit de activiteiten van het Innovatiehuis: ondersteuning van ondernemers bij het benoemen van een uitdaging, organisatie en monitoring van samenwerking tussen meerdere partijen, en ondersteuning van bedrijven bij het verkrijgen van landelijke, provinciale en Europese subsidies. Verschillende partijen die actief zijn in De Peel hebben een sterke behoefte aan samenhang, coördinatie en krachtenbundeling. Het Innovatiehuis brengt partijen uit verschillende sectoren bij elkaar, die elkaar anders niet zouden ontmoeten. Zo kan bijvoorbeeld het gesprek over de impact van de energietransitie op het fysieke landschap of andere thema's gerelateerd aan duurzaamheid worden gefaciliteerd. Krachten zullen moeten worden gebundeld om samen verder te komen.

De Peelgemeenten zetten actief in op verduurzaming. Zo hebben de gemeenten Helmond en Laarbeek hun duurzaamheidsbeleid vormgegeven in de vorm van een programma. Andere gemeenten, zoals Someren en Deurne, werken nadrukkelijk samen met externe lokale partners. In Asten worden momenteel de minste projecten uitgevoerd. Er blijkt veel animo te zijn om onderling samen te werken en ideeën en projecten ten aanzien van duurzaamheid vorm te geven. Gemert-Bakel wil het initiatief nemen om dit gesprek op Peelniveau te voeren.

Bijlage 3.2: Bevindingen en aanbevelingen TU/e-studenten

De gemeente heeft masterstudenten van de TU/e gevraagd om de mogelijkheden voor Gemert-Bakel te onderzoeken om een energieneutrale gemeente in 2050 te kunnen worden. Dit waren hun belangrijkste bevindingen:

- De aanleg van PV-zonnepanelen op de daarvoor geschikte daken in Gemert-Bakel kan in 30% van de totale vraag naar elektriciteit voorzien. De aanleg van een zonnepark ter grootte van 250 ha. zou voor 100% in deze vraag kunnen voorzien.

- De warmtevraag in Gemert-Bakel kan volledig worden voorzien door het gebruik van geothermie. Deze techniek zorgt echter voor een grote overschakeling van gas naar elektriciteit, waardoor de vraag naar elektriciteit fors zal toenemen.
- Biogas, geproduceerd door landbouwbedrijven in het buitengebied, kan zowel in warmte als in elektriciteit voorzien. De winning van biogas heeft echter wel een negatieve invloed op de biodiversiteit.

En dit waren hun belangrijkste aanbevelingen:

- Op basis van de drie denkrichtingen, zoals gepresenteerd door Posad, zou de gemeente Gemert-Bakel zich het beste kunnen richten op het scenario 'Zelfvoorzienende kernen'. Gemert-Bakel als energy valley wordt als *second-best* oplossing genoemd.
- 'Lead by example'; De gemeente heeft een voorbeeldfunctie en dient die te vervullen. Bijvoorbeeld door bij vervanging van de gemeentelijke busvloot over te stappen op elektrische voertuigen of door de investeringen in hernieuwbare energiebronnen (gedeeltelijk) te subsidiëren.
- De gemeente dient haar burgers de noodzaak laten zien om bij te dragen aan de gemeenschappelijk gestelde duurzaamheidsdoelstellingen. Vervolgens dient zij hen te ondersteunen
- Stel jaarlijkse mijlpalen en maak doelstellingen en resultaten concreet. Op die manier worden de stappen die gezet worden richting 2050 helder en kunnen deze worden gemonitord en geëvalueerd.